

Küreselleşme, Ulus-Devlet Egemenliği ve Ulusal Güvenlik*

Globalization, Nation-State Sovereignty and National Security

Dr. Öğr. Üyesi Doğan Şafak POLAT¹

Öz

Küreselleşme kavramı, yaşamların giderek çok uzaklarda alınan kararlar ve gerçekleşen olaylar tarafından biçimlendirildiği karmaşık karşılıklı ilişkilerin ortaya çıkışını ifade eder. Küreselleşme sürecinde en dikkat çekici değişim ve dönüşüme maruz kalan unsurların başında ulus-devletler gelmektedir. Bu süreçte devletler arasında karşılıklı bağımlılığın artması ile ulus-devletlerin sınırları farklı güç, amaç, kimlik ve ağlara sahip ulus-ötesi aktörler tarafından sürekli olarak geçilmektedir. Sınırların adeta ortadan kalkması ile ulus-devletler ekonomik krizler, insan güvenlik, terörizm, çevre ve iklim sorunları gibi uluslararası güvenlik sorunlarından daha fazla etkilenir hale gelmişlerdir. Bu çalışmanın amacı küreselleşme sürecinde ulus-devletlerin egemenliklerinin erozyona uğramasının nedenlerini analiz etmek yanında ortaya çıkan yeni güvenlik sorunları karşısında ulus-devletlerin yalnız başlarına çözüm üretmede yetersiz kalmaları sebebiyle işbirliğinin önemine vurgu yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, karşılıklı bağımlılık, ulusal güvenlik

Makale Türü: Araştırma

Abstract

Globalization refers to the emergence of complex interrelationships in which lives are shaped by decisions and events taking place far beyond. In the process of globalization, the nation-state is one of the most important elements exposed to the most significant change and transformation. In this process, with the increasing interdependence between states, the boundaries of nation-states are constantly being crossed by transnational actors with different powers, goals, identities and networks. With the disappearance of borders, nation-states have become more affected by international security problems such as economic crises, human security, terrorism, environmental and climate problems. The aim of this study is to analyze the reasons for the erosion of sovereignty of nation-states in the process of globalization, and to emphasize the importance of cooperation due to insufficient state-alone solutions to new security problems.

Keywords: Globalization, interdependence, national security

Paper Type: Research

*Bu çalışmanın ilk hali 15-16.10.2018 tarihleri arasında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde düzenlenen Dönüşen Uluslararası Sistemde Devletlerin Dünyası kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹İstanbul Arel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, doganpolat@arel.edu.tr.

Atıf için (to cite): Soyad, A. (2020). Küreselleşme, ulus-devlet egemenliği ve ulusal güvenlik. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 491-503.

Giriş

Her ne kadar üzerinde çeşitli tartışmalar olsa da küreselleşme son çeyrek yüzyıla damgasını vuran bir kavram olmuştur. Küreselleşme, çoğu zaman dünya çapındaki karşılıklı bağlanmışlığın etkilerinin genişlemesini, yoğunlaşmasını, hızlanması ve artmasını ve bunun sonucunda ortak, tek tip bir kültürün ortaya çıkmasını ifade etmek için kullanılmaktadır (Eken, 2006, s. 243). Küreselleşmenin yarattığı karşılıklı bağlanmışlık çok boyutlu olup, belirgin ekonomik, kültürel ve siyasal süreçler yoluyla işler. Bu anlamda küreselleşme, tek bir küresel ekonominin içine ulusal ekonomilerin az ya da çok birbirine bağlandığı *ekonomik küreselleşme*; dünyanın belli bir yerinde üretilen bilgi, mal ve imajların, devletler, toplumlar ve insanlar arasındaki kültür ayrılıklarını ortadan kaldırma eğilimindeki *kültürel küreselleşme* ve politika üretme sorumluluğunun ulusal hükümetlerden uluslararası örgütlere geçtiği bir süreç olan *siyasal küreselleşme* olmak üzere üç şekilde yorumlanır.

Küreselleşme sürecinde uluslararası sınırların öneminin giderek ortadan kalkması ve adeta dünyanın “küresel bir köye” dönüşmesi neticesinde toplumlararası kültürel, ekonomik ve siyasal bütünleşme ortaya çıkmıştır (McLuhan ve Powers, 2001, s. 12). Devletlerin her anlamda birbirine yaklaşması, dünyanın herhangi bir yerindeki devlette meydana gelen sorunların (ekonomik, siyasi, güvenlik, çevre vs.) dünyanın diğer tarafındaki devletleri de kısa sürede olumsuz olarak etkilemesine yol açmıştır. Uluslararası çapta ortaya çıkan bu sorunlar karşısında devletlerin çözüm üretmede yetersiz kalmaları neticesinde uluslararası sistemin en önemli aktörü olan ulus-devletin konumu sorgulanır hale gelmiştir (Aslan, 2009, s. 289). Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı “küreselleşme sürecinin ulus-devletin egemenliğine ve güvenliğine olan etkisinin ortaya konulması” olarak belirlenmiştir. Ayrıca bu çalışmada “ulus ötesi ilişkilerin artması ile birlikte devletin egemenliğinin küreselleşme sürecinden olumsuz etkilenmesinin nedenleri nelerdir?” sorusuna cevap aranacaktır. Çalışmada cevap aranan bir diğer soru da “küreselleşme bağlamında güvenlik konularının ulus-devletin sınırları dışına taşması ile birlikte ortaya çıkan yeni tehditlerle mücadelede başarı sağlanabilmesi için neler yapılmalıdır?” sorusu olmuştur.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmanın teorik alt yapısını oluşturan “Karşılıklı Bağımlılık Teorisi” ve küreselleşme süreci ele alınacaktır. Çalışmanın ikinci bölümünde küreselleşme sürecinin ulus-devletlerin egemenlikleri üzerine yaptığı etkisi değinilecektir. Üçüncü bölümde ise küreselleşme sürecinin ulus-devletin güvenliğine olan etkisi üzerinde durularak çalışma sonlandırılacaktır.

1. Karşılıklı Bağımlılık Teorisi ve Küreselleşme

1970’lerden itibaren Robert O. Keohane ve Joseph S. Nye gibi isimler tarafından teorik düzlemde giderek daha fazla küresel bağımlılık ve karşılıklı bağımlılık kavramları kullanılmaya ve bu kavramların dünya politikası üzerindeki etkileri araştırılmaya başlamıştır. 1971 yılında Keohane ve Nye tarafından yazılan “Ulus ötesi İlişkiler ve Dünya Siyaseti: Bir Giriş” başlıklı makale ile globalist paradigmanın temelleri atılmış; uluslararası ilişkiler analizinde devletler ve diğer unsurların karşılıklı olarak etkileşimde buldukları global/küresel çerçeve dikkate alınmıştır (Keohane ve Nye, 1971, s. 345). Globalistler, uluslararası sistemin dinamiklerini açıklamada ekonomik faktörlerin daha önemli olduğunu öne sürerek realistlerin yaptığı dış politika, savaş ve barış gibi olguları kapsayan “yüksek politika (high politics)” ile toplumsal ve iktisadi konuları içeren “alçak politika (low politics)” ayrımını reddetmektedirler. Ayrıca aktör açısından realistler daha çok askerler, diplomatlar ve dış politika uzmanları gibi kısıtlı bir gruptan oluşurken, globalistler çok daha farklı aktörlerden oluşmaktadır (Aydın, 1996, s. 84).

1970’lerden itibaren uluslararası sistemde meydana gelen değişim ve dönüşüm sonucunda devletlerin dış politikalarını etkileyen konu ve olaylar giderek çoğalmış, askeri ve güvenlik konularının yanında pek çok yeni konu uluslararası ilişkilerin kapsamı içerisine girmiştir. Devletler, dış politikalarını etkileyen konu ve olayların artması neticesinde uluslararası örgütler kapsamında işbirliği ve dayanışma içerisinde hareket etmeye başlamışlardır

(Keohane ve Nye, 1971, s. 344). Keohane ve Nye, dış politikada açısından askeri gücün önemini küçümsememekle birlikte, askeri güç kullanımının devletler açısından daha maliyetli olduğunu ifade etmektedirler. Ayrıca nükleer savaş riski, terörizm, gelişmekte olan ülkelerdeki ekonomik ve sosyal sorunlar tüm dünyayı ilgilendiren sorunlar haline gelmiş ve devletler arasında asimetrik karşılıklı bağımlılık artmıştır (Keohane ve Nye, 2001, s. 10). Keohane ve Nye’ a göre Karşılıklı Bağımlılık Teorisi realist kuramın bir alternatifi olarak görülmemiştir. Esasında Keohane ve Nye tarafından ortaya konulan bu teori realizm ile liberalizm arasında bir ilişki kurmaktadır. Ancak Keohane ve Nye söz konusu karşılıklı bağımlılığın otomatik olarak işbirliğine yol açmayacağını ve güç ilişkilerini ortadan kaldırmayacağını ifade etmişlerdir (Keohane ve Nye, 1987, s. 730).

Ulaşım ve iletişim alanındaki teknolojik gelişmeler neticesinde ulus ötesi bağlantılar hızla artmış ve uluslararası ekonomik faaliyetler çoğalmıştır. Bu gelişmelerden ulus-devletler de etkilenmiş; uluslararası ticaret daha kolay hale gelmiş, uluslararası sermaye ve işçi hareketler artmış ve finans piyasalarının genişlemesi karşılıklı bağımlılığı artırmıştır (Keohane ve Nye, 1989, s. 39-40). Özellikle ekonomilerin ve dolayısıyla ulusal ekonomik yönetimin yerli stratejilerinin hızla geçerliliğini kaybettiği gerçek bir küresel ekonominin ortaya çıktığı ya da çıkma sürecinde olduğu öne sürülmektedir (Hirst ve Thompson, 2007, s. 26). Devletler arasındaki ekonomik faaliyetlerin artması, küçük ya da büyük bütün devletleri dünyanın geri kalanından soyutlamasına imkân vermeyecek bir konuma getirerek ulus-devlet kavramında belirgin bir erozyona neden olmuştur (Sevim, 2006, s. 89-124). Bunun yanında uluslararası sistemde devletin rolü tekrar gözden geçirilerek; ekonomik ve sosyal konuların, diplomatik ve askeri konular karşısındaki konumları tekrardan incelenmeye ve sorgulanmaya başlanmıştır (Aydın, 1996, s. 95). Keohane ve Nye, kitle iletişim araçlarındaki büyük gelişimin üzerinde durarak uluslararası sistemde devletlerin dışında terör örgütleri de dâhil olmak üzere diğer aktörlerin önemine vurgu yapmakta ve devlet merkezli Realist kuramın revize edilmesi gerektiğine işaret etmektedirler.

Keohane ve Nye’ a göre “bağımlılık” durumu herhangi bir devletin ya da aktörün davranışlarının ve kararlarının dışarıdan başka bir güç yoluyla oluşturulduğu ya da etkilendiği bir durum olarak tanımlanmıştır. “Karşılıklı bağımlılık” durumunda ise devletlerin veya aktörlerin birbirlerini karşılıklı olarak etkilemeleri söz konusudur. Karşılıklı Bağımlılık Teorisi çok sayıda kanalla sadece ulus devletlerin değil toplumların da birbirlerine bağlı hale gelmekte olduğunu iddia eder (Baş, 2014, s. 17). Karşılıklı bağımlılık içerisinde devletler ve toplumlar arasında pek çok etkileşim kanalı (multiple channels) oluşturulmuştur (Keohane ve Nye, 2001, s. 7). Karşılıklı bağımlılığın bulunduğu iki devlet ilişkisi, taraflardan biri için diğerine göre daha fazla önem arz etmektedir. Devletlerden birisinin diğerine gereksinimi her zaman için daha fazladır ve bu durum diğer devlet için önemli bir pazarlık gücü anlamına gelmektedir. Ancak, her koşulda iki taraf da ilişkinin sağlıklı biçimde devamı üzerine çıkar tanımlamalarına sahiptir ki, bu durum karşılıklı bağımlılık ilişkisini ortaya çıkarır. “Bağımlılık” (dependence) durumunda devletlerden birisinin diğer devlet ile olan ilişkisi üzerinde mutlak kontrole ve belirleyici bir pozisyona sahip olduğu bir asimetrik güç ilişkisi vardır. “Karşılıklı bağımlılık” (interdependence) durumunda ise ilişkinin devam edebilmesi için her iki devletin de farklı düzeylerde de olsa istek ve çaba göstermeleri söz konusudur (Wagner, 1988, s. 468-470). Devletler arasında oluşturulan asimetrik ilişkide bir devlet diğerinin üzerinde mutlak kontrole ve belirleyici pozisyona sahip değildir. Devletler arasında karşılıklı bağımlılık oluşması durumunun her iki devlet için de bir maliyeti söz konusudur. Bu durum her iki devletin de egemenliklerinden taviz vermelerine ve hareket serbestilerine bir sınırlama getirmelerine yol açmaktadır.

Karşılıklı bağımlılık durumunda, devletlerden birisinin diğer devlet üzerindeki pazarlık gücü (bargaining power), diğer devletin bu karşılıklı bağımlılık ilişkisine karşı hassasiyetine (sensitivity) ve etkilenme derecesine (vulnerability) bağlıdır (Kroll, 1993, s. 322-323). Keohane ve Nye’ a göre şayet iki uluslararası aktör arasında oluşturulan karşılıklı etkileşim, her iki taraf

için de yalnızca çıkar temelli bir fayda sağlıyorsa, bu ilişki Karşılıklı Bağımlılık Teorisi kapsamı dışındadır (Keohane ve Nye, 2001, s. 8). Keohane ve Nye, Karşılıklı Bağımlılık Teorisi ile karşılıklı bağımlılık durumunda dünya siyasetinin temel karakteristiklerinin ne olduğunu ortaya çıkarmışlar ve karşılıklı bağımlılık ile uluslararası sistemin yapısı arasındaki ilişkiyi ortaya koymaya çalışmışlardır (Gürkaynak ve Yalçiner, 2009, s. 76). Özellikle ulaşım ve teknolojik gelişmelerin katalizör görevi gördüğü bağımlılık sürecinde uluslararası sistemde aktörler arasındaki ilişkiler giderek daha karmaşık bir hal almıştır. Bu süreçte aktörler birbirlerine karşı daha savunmasız ve birbirlerinin ihtiyaçları konusunda daha hassas hale gelmişlerdir. Bu durum “karmaşık (complex) karşılıklı bağımlılık” kavramı ile açıklanmaktadır. Karmaşık karşılıklı bağımlılığın en belirgin özelliği uluslararası etkileşim kanallarının çokluğu, uluslararası ilişkilerde hiyerarşinin bulunmaması ve uluslararası politikada yüksek politika içerisinde değerlendirilen askeri gücün öneminin azalması olarak sıralanabilir (Işıksal, 2004, s. 139-140). Uluslararası etkileşim kanallarının giderek artması ve karmaşıklaşması neticesinde çok uluslu şirket ve kuruluşlar tarafından alınan kararlar devletlerin iç politikalarını birbirine yakınlıktır ve giderek iç politika ile dış politika ayrımı ortadan kalkmaktadır. Uluslararası politikada öncelikler hiyerarşinin önemini kaybederek yüksek-alçak politika ayrımının ortadan kalkması neticesinde askeri ve güvenlik konularının dış politika gündeminde öncelikli olduğu dönemler geride kalmıştır. Artık uluslararası politika gündemine çok daha fazla konuyu katarak genişlemiş ve derinleşmiştir. Nitekim Keohane ve Nye, Ulus-ötesicilik (Transnationalism) isimli 1972 yılında yayınladıkları çalışmalarında bu gelişmeye değinerek; karşılıklı bağımlılığın askeri güç kullanım olasılığını azalttığını ifade etmişlerdir (Keohane ve Nye, 1998, s. 87).

Sözlük anlamıyla, dünya çapında bir şeyler yapma politikası, süreci ya da eylemi olarak tanımlanan küreselleşme (Wolf, 2000, s. 2), üzere en çok tartışılan kavramların başında gelmektedir. Küreselleşme, yerel olayların binlerce mil uzaktaki olaylarla şekillendirilmesi veya küresel çaptaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması şeklinde ifade edilebilir (Giddens, 2012, s. 60). Giddens’a göre “dünya çapında toplumsal ilişkilerin yoğunluğu” daha önceki tarihsel dönemlere göre daha yüksek olması nedeniyle küreselleşme, modernlik kavramıyla geniş çapta eşanlamlı olarak kullanılmıştır. Modelski’ye göre ise küreselleşme, uluslar, medeniyetler ve siyasal topluluklar arasındaki genel dayanışmanın genişlemesinin ve derinleşmesinin tarihsel sürecini kapsayan bir kavramdır (Held ve McGrew, 2008, s. 71). Toplumsal, iktisadi ve siyasi anlamda artan “karşılıklı bağımlılık” olarak tanımlanan (Kritz et. Al., 1992, s. 1-16) küreselleşme ile birlikte ekonomik, sosyal, kültürel, teknolojik ve siyasal alanlarda büyük değişimler meydana gelmekte ve bu değişimler egemen oldukları coğrafyalarda varlık gösteren ulus-devletleri derinden etkilemektedir.

Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası sistemin güncel yapısını açıklamada Karşılıklı Bağımlılık Teorisi’nin yetersiz kaldığı ve bu teorinin yerini küreselleşme kavramının aldığı ileri sürülmüştür (Dougherty ve Pfaltzgraff, 2009, s. 108). Buna karşın karşılıklı bağımlılık terimiyle ifade edilen sürecin, 1990’lı yıllarda sıkça gündeme gelen küreselleşme ile daha da güçlendiği ve küresel bir fenomen olduğu görüşü de mevcuttur (Keyman, 2006, s. 1-20). Aslında karşılıklı bağımlılık olgusu ile küreselleşme olgusu dikkate alındığında; kavramlardan birisinin diğerinin yerini alamayacağı; aksine birbiri ile uyumlu ve bir arada gözlemlenen iki ayrı olguyu ifade ettiği söylenebilir (Gürkaynak ve Yalçiner, 2009, s. 89).

Soğuk Savaş’ın sona ermesinden günümüze tüm dünyada, ekonomik çıkarların dikkate alındığı ve özellikle sermayenin serbest dolaşımını sağlayacak iş birliği ve entegrasyon çabalarının öncelikli olduğu bir süreç yaşanmaktadır. Bu süreçte uluslararası ilişkiler daha karmaşık bir biçime dönüşmekte; ulus-devletler, çok sayıda sınır ötesi etkileşimlerin ve karşılıklı bağımlılıkların mevcut olduğu bir ortamda dış politikalarını oluşturmak zorunda kalmaktadırlar. Artık ulusal sınırlar daha önceleri olduğu kadar sınırlayıcı olarak görülmemektedir (Ohmae, 2008, s. 49). Günlük yaşantının ekonomi, kültür, siyaset, hukuk, çevre gibi birçok alanında etkileri hissedilen küreselleşme olgusu, tarihsel süreç olarak modern dönemden çok daha eskilere dayanmakla birlikte kapitalizm, modernite, sanayi ve iletişim

devrimlerinin ivme kazandırdığı süreçleri içermektedir. Teknolojik gelişmeler sayesinde iletişim ve ulaşım imkânlarının artması neticesinde buna paralel olarak devletler arasında karşılıklı bağımlılık da giderek artmıştır (Adaoğlu, 2008, s. 8-9). Böylece küreselleşme ivme kazanmış; küreselleşme sürecinde devletler ve toplumlar arasında karşılıklı bağımlılık giderek artmış ve karmaşık (complex) bir hale gelmiştir.

2. Küreselleşmenin Ulus-Devletin Egemenliğine Etkisi

Küreselleşme eğilimleri yalnızca devlet egemenliği ilkesinin anlamlılığının devam edip etmediği konusunda şüphe uyandırmakla kalmamış, devletin doğası ve rolünü de yeniden şekillendirmiştir (Heywood, 2011, s. 157). Uluslararası ilişkilerin en önemli inceleme konusu olan ulus-devlet, merkezi aktör olarak kabul edilir ve uluslararası sistem genellikle ulus-devletler sistemi olarak tanımlanır (Özipek, 2003, s. 71). Uluslararası sistemde bu görüşün temelleri, devletin en önemli ayırt edici özelliği olan egemenliğin kabul edildiği Westfalya Barışı ile atılmıştır. Böylece devletlerin mutlak ve sürekli gücü olarak nitelendirilen egemenlik (Bodin, 1992, s. 1-3), uluslararası politikanın temel düzenleyici ilkesine dönüşmüştür. 1648 yılında imzalanan Westfalya Antlaşması ile ilk kez devletler, uluslararası hukuk açısından eşit siyasi aktörler olarak kabul edilmişlerdir (Bulut, 2003, s. 185). Westfalya Anlaşması ile devletlerin sınırları tanınmış ve sınırlar ulusal egemenlik alanlarını birbirinden ayıran kesin bir çizgi olarak kabul edilmiş ve böylece egemenlik alanı çok açık bir şekilde belirlenmiştir (Bulut, 2003, s. 185). Devletler aynı zamanda Westfalya Anlaşması ile karşılıklı olarak birbirlerinin iç işlerine karışmamayı da taahhüt etmişlerdir (Keyder, 2008). Ortaçağ'da devlet, kilisenin etkisi dikkate alındığında meşruiyetinin kaynağını daha çok din temelli unsurlardan almıştır. Avrupa'da yaşanan reform hareketi ve özellikle 1789 Fransız İhtilali sonrasında "ulus" kavramı yeni bir meşruiyet kaynağı olarak önem kazanmıştır (Habermas, 2002, s. 8). Fransız İhtilali sonrasında devlet, ulus kavramı üzerine inşa edilmeye başlamış ve ulus-devlet adını almıştır. Devlet sözcüğünün önüne eklenen ulus kavramı ile devlet bir bakıma bir siyasi aktör olarak kendini meşrulaştırmakta ve egemenlik gücünün temelini oluşturmaktadır (Esgin, 2001, s. 186). Ulus-devlet ile feodal özelliklere sahip bir yapılanmadan daha merkezîyetçi özellik gösteren bir yapıya geçilmiştir. Bu bağlamda ulus-devlet; vatandaşlık ve milliyet bağları ile bir araya gelmiştir. Ulus-devlet, siyasal ve kültürel kimliğin örtüştüğü bağımsız bir toplum olarak ifade edilebilir (Heywood, 2014, s. 208). Ulus-devlet, daha çok ortak değerler (dil, din, gelenek ve görenekler vb.) etrafında birleşen insan grubunun bir arada yaşadığı siyasi bir düzen olarak tanımlanabilir (Özyakışır, 2006, s. 78). Ulus-devletlerin egemenlik alanlarını birbirlerinden ayıran ise sınırlarıdır. Ulus-devletler, kendi egemenlik alanları içinde kendilerinin haricinde başka bir egemenlik unsurunu ya da kaynağını kabul etmemektedirler (Bağçe, 1999, s. 6).

1933 yılında imzalanan Devletlerin Hak ve Yükümlülükleri Hakkında Montevideo Konvansiyonu'nun 1. Maddesinde bir devleti belirleyici dört unsur bulunmaktadır. Bunlar; belirli sınırları alan bir kara parçası/ülke, yaşayan sürekli bir insan topluluğu/nüfus, etkin bir yönetim/hükümet etme/egemenlik ve başka devletlerle ilişkiye girebilme kabiliyeti/siyasi olarak tanınma/diplomatik ilişkilere girme olarak belirtilmiştir. Devletin belirleyici özelliklerine anayasallık, kişisel olmayan güç, kamu bürokrasisi, otorite/meşruiyet, yurttaşlık ve vergilendirme gibi unsurlar da dâhil edilebilir (Pierson, 2004, s. 6). Ancak bir devletin siyasal olarak var olabilmesi için diğer devletlerce tanınması şart değildir. Merkezi yönetim birimi olarak devlet, gerek maddi gerekse manevi tüm diğer kurum ve grupları hâkimiyeti altına almayı başarmıştır. Bunun sonucunda devlet, geçen süreçte insanlar için değerli ve aynı zamanda gerekli bir örgütlenme biçimi olarak görülmüştür. Devletin, biri dışarıya, diğeri içeriye bakan iki yüzleri vardır. Diğer devletlerle ilişkileri ve dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı kendini koruyabilme kabiliyeti devletin dışı bakan yüzü ile ilgilidir. Devletin sınırları içerisinde yaşayan birey ve gruplarla ilişkilerinin yanında iç düzeni sağlama yeteneği ise devletin iç bakan yüzü ile ilgilidir. Bu açıdan devlet, genellikle bir hâkimiyet aracı olarak görülür. MaxWeber tarafından modern devletin en temel özelliği "meşru şiddet" araçları üzerinde tekeli olduğu ifade edilmiştir (Heywood, 2014, s. 150).

Soğuk Savaş sonrasında sonra etkisini giderek artıran bir süreç olduğu kabul edilen küreselleşme, devletlerin Westfalya Antlaşması ile elde ettikleri egemenlik haklarını tehdit edecek ve aşındıracak yeni bir uluslararası sistemin oluşumuna yol açmıştır. Ulus-devlet, küreselleşmenin yarattığı ekonomik, siyasi ve kültürel etkiler açısından oldukça etkilenmiştir (Türe, 2008). Ulus-devletin gerek iç gerekse dış ilişkilerinde mutlak gücünün bir göstergesi olan klasik egemenlik anlayışı da törpülenmeye başlanmıştır. İnsan hakları gerekçeleri ile belirli devletlerin egemenlik alanlarına müdahalelerde bulunulması ile egemenliğin toprak dâhilindeki sınırsız fiili güç ile tanımlanamayacak şekilde aşındığı ve Westfalya döneminin egemenlik anlayışının sonlandığı da savunulmuştur (Held, 2008, s. 208). Klasik geçirgen olmayan sınırların küreselleşmeyle sürecinde daha esnek ve geçirgen hale gelmesi ile birlikte ulus-devlet egemenliğini tehdit eden Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ), hükümet dışı kuruluşlar ve uluslararası sivil toplum kuruluşları gibi yeni aktörler ortaya çıkmıştır (Cebeci, 2008, s. 16). Karşılıklı bağımlılığın artması neticesinde özellikle batılı devletler bölgesel kontrol elde etmek ve doğal kaynakları ele geçirmek yerine daha çok dünya ekonomisindeki pazar paylarını artırma yönünde rekabet etmeğe başlamışlardır. Ekonomik alandaki bu rekabetin aktörleri yalnızca devletler olmamış; devletler bu yetkilerini uluslararası ticaretin gelişmesinde ve ulus-ötesi nitelik kazanmasında en önemli rolü oynayan ÇUŞ ile paylaşmak zorunda kalmışlardır (Strange, 1995, s. 56). Güçlü devletler amaçlarını uluslararası kurumları kullanarak gerçekleştirmektedirler (Alkan, 2014, s. 55). Küreselleşmenin neticesinde ortaya çıkan söz konusu yeni aktörler aynı zamanda küresel dünya düzenini de şekillendirilmesinde önemli roller oynamaya başlamışlardır. Uluslararası ilişkilerin her geçen gün daha fazla ulus ötesi bir niteliğe sahip olması ve uluslararası aktörlerin sayısının giderek artması sonucunda devlet tek karar verici olmaktan çıkmış ve devletin klasik anlamda sahip olduğu egemenlik anlayışı tartışılmaya başlanmıştır. Bu gelişmeler neticesinde devletlerin ekonomi politikaları, savunma ve dış politikaları kadar önemli hale gelmiştir. Hatta siyasal organizasyonun ekonomik amaçları gerçekleştirmekte bir araç olduğu bile öne sürülmektedir (Howel, 1998, s. 23). Ekonomik alanda devletlerin giderek birbirlerine daha bağımlı hale gelmeleri Avrupa Birliği (AB) gibi birçok bölgesel ve Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi küresel kuruluşun ortaya çıkmasına yol açmıştır. Küresel ekonominin getirdiği birçok problemi çözmeye tek başına etkili olamayan devletler, bu kuruluşlarla işbirliği yapmak ve onların kararlarına uymak durumunda kalmışlardır. Bir bakıma DTÖ gibi kuruluşların almış olduğu kararlarla devletlerin “ellerini bağlandığı” iddia edilmiştir (Stokes, 1999, s. 3393). Böylece, devletlerin egemenlik alanlarında bulunan yasama ve vergilendirme gibi yetkileri kısıtlanmıştır (Wang, 2004, s. 477).

Küreselleşme yalnızca ulus-devlet egemenliği ilkesinin anlamlılığının devam edip etmediği konusunda şüphe uyandırmakla kalmamış, devletin doğası ve rolünü de yeniden şekillendirmiştir. Küreselleşme ile birlikte günümüzde ulus-devletin, mutlak otorite olma gücünü büyük oranda kaybettiği, küçüldüğü, zayıfladığı, otorite ve egemenliğinin aşındığı değerlendirilmesi kısmen doğrudur. Ancak, bu düşüncedeki kısmi doğruluk ulus-devletin yok olacağı anlamına da gelmemelidir. Ulus-devletin giderek egemenliğinin çok az da olsa bir kısmını paylaşması, rekabet devleti, piyasa devleti ve post-modern devlet gibi çeşitli biçimlerde tanımlanan yeni bir devlet biçiminin doğuşu iddialarına yol açmıştır. Uluslararası sistemin değişim ve dönüşümü sürecinde ulus-devletin merkezi konumu giderek değişmeye/zayıflamaya; bir taraftan birey diğer taraftan uluslararası ya da küresel aktörler önem kazanmaya başlamıştır.

II. Dünya Savaşı sonrasında oluşan iki kutuplu dünya düzeninde barışın sağlanması için uluslararası arenada yeni aktörlerin ortaya çıkması ve neo-liberal politikaların serbest dolaşım hareketlerini hızlandırması bağlamında küreselleşmenin ulus devletleri zayıflattığı görüşlerinin hâkimdir. Kimilerine göre önemini yitirmiş ve modası geçmiş olarak görülse de ulus-devlet mevcut sistemi oluşturan ve devamını sağlayan en önemli unsurdur (Modelski, 2005, s. 24). Soğuk Savaş sonrasında güvenlik, ekonomik ve toplumsal açıdan ulus devletlere olan ihtiyacın artmasına binaen bu yapıların aslında zayıflamadıkları, bilakis güçlendikleri de iddia edilmektedir (Yılmaz ve Akbulut, 20016, s. 72). Varlığını devam ettiren ulus-devletin henüz bir alternatif bulunmamaktadır. Ancak ulus-devlet 18. yüzyıldaki ulus-devlet de değildir. Geçen

süreçte ulus ve devletin özünün değişmesi nedeniyle ulus-devletin bir bakıma sorun yaşamaması ulus-devletin alternatifsizliğini ortadan kaldırmamaktadır (Sarıbay, 1998, s. 15). Hiç şüphesiz küreselleşmenin de etkisiyle ulus-devletler arasındaki ilişkilerin artması neticesinde karşılıklı bağımlılık artmış; ulus-devlet değişmiş ve dönüşmüştür. Devletler artık Westfalya Barışının imzalandığı dönemdeki devletler değildirler. Bu değişim ve dönüşüm bazı ulus-devletlerde demokratik sistem içerisinde ve zamanında yapılırken bazılarında demokratik olmayan yöntemlerle ve gecikmiş bir şekilde yapılmaktadır (Bakan ve Tuncel, 2012, s. 63). Sonuçta ulus-devletlerle eşit güce sahip ve devamlı bir biçimde varlığını devam ettiren ulus ötesi bir aktör hala mevcut değildir (Jessop, 1994, s. 199).

Sürekli gelişen ve dönüşen egemenlik kavramının, bu devrim süreci içinde nereye varacağı ya da yerini hangi kavramın alacağı henüz belli değildir. Küreselleşme dünyayı daha da bağımlı hale getirmiş, bu gelişmeler ulus devletin gücünü giderek zayıflatmış, ancak varlığını sona erdirecek boyutlara da ulaşmamıştır (Koçak, 2006, s. 274). Bu nedenle ulus-devletlerin güçlerini küreselleşmeye direnmek ya da ona meydan okumak amacıyla kullanmaları yerine çağa uygun şekilde kendilerini yenilemek ya da dönüştürmek amacıyla kullanmalarının daha faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

3. Küreselleşmenin Ulus-Devletin Güvenliğine Etkisi

“Toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet” olarak tanımlanan güvenlik (www.tdk.gov.tr, 2019) ile küreselleşme arasında sıkı bir bağlantı ve etkileşim mevcuttur. Bunun nedeni küreselleşme sürecinde sınır ötesi ve ulus ötesi insan, mal, para, bilgi ve fikir hareket ve etkileşimlerinin önemli derecede artmasıdır. Küreselleşme olgusunun güvenlik alanına girmesi Soğuk Savaş sonrası döneme ilişkin güvenlik arayışları ile birlikte olmuştur (Acar ve Urhal, 2007, s. 178). Küreselleşme sürecinde ortaya çıkan belirsizlikler ve istikrarsızlıklar güvenlik çalışmalarını ön plana çıkarmıştır. Diğer taraftan küreselleşme sürecinde devletler arasındaki karşılıklı bağımlılık ve iş birliği koşullarını güçlendiren entegrasyon hareketleri barışı teşvik edici ve geliştirici bir fonksiyon üstlenmiştir (De Vries, 1990, s. 429). Ancak karşılıklı bağımlılık hiçbir şekilde yalnızca barış, iş birliği ve entegrasyonla ilişkilendirilemez. Çünkü karşılıklı bağımlılık, simetrik değil, barış ve uyum yerine baskı ve çatışmaya yol açacak biçimde asimetrik de olabilir.

Devletler geleneksel güvenlik anlayışı ile güvenliklerini sağlayabilmek amacıyla ulusal sınırlarını düşman devlet veya devletlere karşı korumak için askeri tedbirler almaya çalışırlar. Geleneksel güvenlik anlayışı açısından güvenlik çalışmaları alanı sadece askeri gücün kontrolü, kullanımı ve tehdit çalışmaları kapsamında tanımlanmaktadır (Walt, 1991, s. 212-213). Soğuk Savaş sonrasında küreselleşme sürecinin de etkisiyle ulus-devlet, savaş ve tehdit gibi güvenlik olgusunun temel kavramları sorgulanmaya başlamıştır (Miller, 2001, s. 18). Küreselleşme sürecinde güvenliğin giderek daha fazla küresel ağlar içinde yapılanmaya başlamasıyla, güvenlik kavramının içeriği de genişlemiştir. Küresel değişim süreçlerinin etkilerine maruz kalan güvenlik kavramının yeniden tanımlanması gerektiği düşüncesi sıkça dillendirilmeye başlanmıştır. Küreselleşme süreci ulus-devletleri uluslararası sistem içerisinde yeniden konumlandırmakta ve ulus-devletlerin geleneksel düşman algısının da ötesinde yeni risk ve tehlikelerle karşı karşıya kalmasına yol açmaktadır (Giddens, 2000, s. 153). Bu süreçte güvenlik anlayışı zamanla dönüşmüş ve başlangıçta askeri güvenliği önceleyen dar bir şekilde kurgulanan “geleneksel güvenlik anlayışı” özellikle Soğuk Savaş sonrasında tehditlerin çeşitlenmesiyle birlikte daha geniş ve derin perspektiften ele alınmaya başlamıştır (Krause ve Williams, 1996, s. 229-254). Böylece dünyada meydana gelen çok yönlü eğilimleri ve gelişmeleri dikkate alarak güvenliği daha kapsamlı bir biçimde değerlendiren, “eleştirel güvenlik yaklaşımları” da uluslararası güvenlik konuları arasında yerini almıştır. Küreselleşme sürecinde yeni güvenlik tehditlerinin ortaya çıkması ve askeri güvenlik konularının dışındaki güvenliğin giderek daha önemli hale gelmesi, yeni bir güvenlik anlayışının ortaya konulmasını zorunlu kılmıştır. Yeni güvenlik anlayışında devletin dışında bireyin güvenliğinin öncelikli

olmasından hareketle devletin kendi vatandaşları için güvenlik üretme kapasitesi sorgulanmaya başlanmıştır.

Soğuk Savaş sonrasında uluslararası sistemdeki değişim ve dönüşüm neticesinde eskiden olduğu gibi yine stratejik güvenlik kapsamında “ulus-devletin güvenliği” önceliğini korurken bunun yanında “insan/birey güvenliği”, “terörizm” ve “çevre ve iklim sorunları” gibi güvenlikle ilişkili yeni konular da önem kazanmaya başlamıştır. Devletlerin kendilerini sınırlarının ötesindeki sorunların/tehditlerin dışında tutabilmeleri giderek zorlaşmaktadır. Artık ulusal ölçekli bir sorun uluslararası bir sorun haline de gelebilmektedir. Soğuk Savaş döneminde dar kapsamlı, yüksek politika (high politics) olarak sadece askeri/stratejik konuları ele alan devlet merkezli güvenlik anlayışı, giderek alçak politika (low politics) konularını da içerecek şekilde genişlemiş ve derinleşmiştir. Uluslararası güvenlik çalışmalarının genişleme ve derinleşme yanının evrimi ve gelişmesi 1980’li yıllar boyunca ortaya çıkmıştır (Buzan ve Hansen, 2009, s. 224). Askeri güvenliğin yanında ekonomik, çevresel, toplumsal vb. yeni güvenlik alanlarının güvenlik kapsamına alınma süreci güvenlik kavramının “genişlemesi” olarak ifade edilmektedir (Ağır, 2015, s. 113). Devletlerin yanında bireylerin, grupların ve diğer devlet dışı unsurların güvenlik çalışmalarında analiz birimi olarak ele alınması süreci ise güvenlik kavramının “derinleşmesi” olarak açıklanabilir (Ağır, 2015, s. 124-125). Böylece ortaya çıkan yeni güvenlik anlayışı, uluslararası sistemin en önemli aktörü olan egemen ulus-devletin fiziki ya da askeri güvenliği yanında ortaya çıkan yeni tehditleri de içerecek şekilde dönüşmüştür. Soğuk Savaş sırasında askeri/stratejik ve nükleer gücün yarattığı baskı sebebiyle güvenlik alanı daha dar kapsamlı olmuş ve askeri güvenlik açısından tek meşru aktör olarak devlet ön plana çıkmıştır (Buzan vd., 1998, s. 52). Dolayısıyla ortaya çıkan yeni tehditlere devletin cevap verememesi gibi kaygılar nedeniyle güvenlik alanının boyutu yanında derinliği de tartışılır hale gelmiştir. Özellikle, 1970’li ve 1980’li yıllarda küreselleşme ile birlikte küresel ekonomik ve çevresel sorunlar da güvenliği etkiler konuma gelmiştir. 1990’lı yıllarda ise kimlik sorunları ve ulus ötesi suç ile ilgili endişelerin artmasıyla güvenlik alanı sorgulanır hale gelmiştir (Buzan vd., 1998, s. 2). 1994 yılından itibaren ortaya çıkan gelişmeler ışığında, BM örgütü de BM İnsani Gelişme Raporunda, güvenliğin ülkesel (teritoryal) güvenliğe vurgu yapmak yerine insanların güvenliğine vurgu yapmış ve güvenliğin silahlar yoluyla değil, sürdürülebilir insani kalkınmayla sağlanabileceğini öne sürmüştür (UNDP, 1994). Söz konusu raporda BM örgütü, güvenliğin alanını; ekonomik, sağlık, gıda, insani, toplumsal, çevresel ve politik güvenlik olmak üzere yedi kategoride toplanmıştır. Ortaya konulan yeni güvenlik anlayışı, “eleştirel güvenlik yaklaşımı”, ulus-devletin varlığına yönelik olan tehditler ve riskler dışında bireyi merkeze almış ve insan potansiyelinin önündeki engellere dikkat çekmiştir. Eleştirel güvenlik yaklaşımıyla klasik güvenlik yaklaşımı, yalnızca dış tehditlere ve özellikle de rakip/düşman devletlerden gelebilecek askeri tehditleri dikkate almakla eleştirilmiştir.

Küreselleşme ile ortaya çıkan ve etkileri hızla yayılan siyasi, ekonomik, sosyal, sorunlar yanında dini ya da kültürel, çevresel, bilişim ve sağlıkla ilgili sorunlar uluslararası güvenlik ortamını son derece değişken ve öngörülemez bir konuma getirmiştir (Erdoğan, 2013, s. 266). Günümüzde devletler, çevre sorunları, küresel iklim değişikliği, mülteci krizleri, terörizm, insan ve uyuşturucu kaçakçılığı, salgın hastalıklar, AIDS gibi bulaşıcı hastalıklar, kaçakçılık, nükleer silahların yayılması, kitle imha silahları, kaynakların kıtlığı gibi sınırları dışından kaynaklanan birçok tehditle de karşı karşıyadırlar. Dolayısıyla devletlerin güvenliğini etkileyen tehditler çeşitlenmiş ve güvenlik kavramı da genişleyerek derinleşmiştir. Ayrıca geleneksel güvenlik anlayışı, güvenliği savaş ve barış kavramları üzerinden askeri güvenlik temelinde ele alınması; askeri olmayan tehditlerin dikkate alınmaması nedeniyle eleştirilmektedir. Çünkü ulusal güvenliğin tek kaynağı askeri güç olmadığı gibi askeri tehditler de devletlerin karşı karşıya kaldığı tek tehlike değildirler. Dolayısıyla askeri tehditlerin dışında ortaya çıkan yeni güvenlik sorunlarının askeri tedbirlerle çözülebilmeye imkân yoktur. Güvenliği etkileyen askeri olmayan sorunlar ancak devletler arasında iş birliği yoluyla askeri olmayan yöntemlerle çözülebilir. Bu maksatla demokratikleşme, ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi, çatışmaların görüşmeler yoluyla çözülmesi, sivil toplum kuruluşlarına destek verilmesi, birey hak ve

özgürlüklerin korunması gibi askeri yöntemler dışındaki yöntemler de kullanılabilir. Ulusal güvenlik kavramı daha çok devlet düzeyinde değerlendirilse de bu düzey ile bireysel, bölgesel ve sistem düzeyleri arasında çok sayıda güçlü bağların varlığı inkâr edilemez (Buzan vd., 1998, s. 363). Eleştirel güvenlik yaklaşımları, güvenlik ilişkilerinin karşılıklı bağımlılığını vurgulamakta ve güvenliğin birey, devlet ve sistem düzeylerini de içerecek şekilde tüm insanlık için olduğuna vurgu yapmaktadır (Krause ve Williams, 1997, s. 260). Özellikle Soğuk Savaş sonrasında bir taraftan insan hakları gibi konular önem kazanırken küresel düzeyde ve demokrasi ve serbest piyasa ekonomisinin yayılması konuları ön plana çıkmıştır. Güvenlik de değişim geçirmiş ve güvenlik anlayışında ulus-devlet merkezli güvenlikten birey merkezli güvenliğe doğru bir yönelim olmuştur. Böylece güvenliğin işaret nesnesi olarak devletin yerine toplum ya da birey koyularak güvenlik daha geniş bir çerçevede siyasal, sosyal, ekonomik ve çevresel amaçlarla birleştirilerek “özgürleş(tir)me (emancipation)” sağlanmıştır (Booth, 1991, s. 313-326).

Küreselleşme ile birlikte tehdit kavramı daha da karmaşıklaşmış ve güvenlik tehditlerinin doğasında temel bir değişim olmuştur. Çeşitlenen tehdit karşısında devletin yetenekleri yetersiz kalmakta; ulusal güvenlik sağlayıcısı olarak devletin merkezi konumu erozyona uğramaktadır. Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan 11 Eylül terör olayları ve terörlere savaş gibi gelişmeler, yeni uluslararası sistemde ulus-devletlerin ilişkileri yanında kimlik, etnisite, tarih, din ve kültür gibi daha önce çok fazla dikkate alınmayan yeni değerlerin önemi artmaya başlamıştır. Hatta bu değerler uluslararası politikanın temel düzenleyici ilkesi olarak ideolojinin yerini almıştır. Özellikle dinci fundamentalizm, küresel siyaseti büyük ölçüde etkilemektedir. Küreselleşmeyle birlikte istikrarsızlaşan yerel kimlikler Batı'nın siyasi ve kültürel hegemonyasına karşı direnmekte ve meydan okumaya çalışmaktadır. Homojenleşmeye karşı koyan yerel kimliklerin güçlenmesi, merkezi güç olan devlete karşı da eleştirilerin artmasına neden olmaktadır. Devletler dışarıdan gelen tehditlere maruz kalırken bir taraftan da kendi içinde yerelden gelen baskılara maruz kalmaktadır. Bu tür baskılarla başa çıkamayan ve otoritesini sağlayamayan devletler ise Afganistan örneğinde olduğu gibi giderek başarısız/çökmüş devlete (failed state) dönüşmektedir. Bu devletlerin kendilerini küreselleşmenin baskılarından koruyabilmeleri oldukça zor olup, diğer devletler için de güvensizlik kaynağı haline gelmektedirler. Ayrıca politik süreçlere katkı sağlaması amacıyla oluşturulan uluslararası ve ulus-aşırı yapıların da politik güvenliğe tehdit oluşturabildiğine değinilmektedir (Buzan, Waever ve Wilde, 1998, s. 141-160). Küreselleşmeye paralel olarak Soğuk Savaş sonrasında çift kutupluluğun oluşturduğu uluslararası sistem içerisindeki düzen bozulunca, Doğu-Batı çatışması yerini yeni bir dünyaya bırakmıştır. Bu ortamda baskı altındaki kültürel, dini ve etnik farklılıklar gibi çeşitli sorunlar da su yüzüne çıkmıştır. Özellikle demokrasi, insan hak ve özgürlükleri gibi değerlerin tüm dünyada süratle yayılmasıyla milliyetçi eğilimler artmış ve devletler parçalanma tehdidiyle karşı karşıya kalmışlardır. Bu süreçte devlet-dışı aktörlerin yasal veya yasadışı faaliyetleri devletler tarafından gözetlenebilmekten çok uzak hale gelmişlerdir. Sınırların daha geçirgen bir hale gelmesi, terör örgütleri yanında diğer organize suç örgütleri için de oldukça uygun bir ortam yaratmıştır. Terör ve çatışma ortamlarından kaçan insanlar Suriye örneğinde olduğu gibi göçmen, sığınmacı ya da mülteci konumuna düştükleri ülkelerde; hem her yönüyle birçok hak kaybına uğramakta hem de bu ülkelerin ekonomisini olumsuz olarak etkileyebilmektedirler. Küreselleşme ile sınırların daha geçirgen hale gelmesi küresel terör olaylarının sayısını artırmaktadır. Bu durumdan etkilenen ve ekonomik olarak güçsüz olan devletler ise büyük sıkıntı yaşamaktadırlar.

Yukarıda belirtildiği üzere küreselleşme sürecinde güvenlik algılamalarında meydana gelen değişimin en önemli nedenlerinden birisi tehdidin tek boyutlu, yani devletten devlete olma durumundan çıkarak, çok boyutlu ve asimetrik ve bir hale gelmesidir. Bu nedenle ortaya çıkan yeni tehditlerle mücadelede klasik anlayış ve yapılanmalarla başarı kazanabilmek de oldukça zordur. Yeni güvenlik anlayışında mücadele alanının bütün dünya olması yanında tehditlerin veya krizlerin kaynağının, zamanının ve şeklinin öngörülebilmesi mücadelede zorluk yaratmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

1970’li yıllarla birlikte Keohane ve Nye tarafından ortaya atılan Karşılıklı Bağımlılık Teorisi, Soğuk Savaş sonrasında uluslararası ilişkileri okumada yerini küreselleşme tartışmalarına bırakmıştır. Özellikle Soğuk Savaş sonrasında küreselleşmenin de etkisiyle devletlerin arasındaki sınırların daha geçirgen olması devletler arasındaki ilişkilerin ve bağımlılığın daha karmaşık hale gelmesine yol açmıştır. Küreselleşme, devletlerin egemenlik haklarını tehdit edecek ve aşındıracak yeni bir uluslararası sistemin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Devletlerin sınırlarının belirsizleşmesi, ulus-devletlerin dışında çok uluslu şirketler, bölgesel örgütler, hükümet dışı kuruluşlar gibi yeni küresel ve bölgesel aktörlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Söz konusu aktörler ulusal ve uluslararası politikaları belirlemede etkinliklerini giderek artırmışlardır. Bu durum ulus-devlet egemenliğini tehdit eder hale gelmiştir. Bu durumda, “devletin iç ve dış ilişkilerindeki mutlak gücünü” ifade eden klasik egemenlik kavramı, devletler arasındaki siyasi ve sosyal ilişkileri açıklamada yetersiz kalmıştır. Dolayısıyla uluslararası sistemin değişim ve dönüşümü sürecinde ulus-devletin merkezi konumu giderek değişmeye/zayıflamaya; bir taraftan birey diğer taraftan uluslararası ya da küresel aktörler önem kazanmaya başlamıştır.

Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle başlayan dönemde küreselleşmenin de etkisiyle ortaya çıkan yeni tehditler ulus-devletlerin güvenliğini olumsuz olarak etkilemektedir. Devletlerin güvenliğine yönelik riskler çeşitlenmiş ve askeri tehditlerin yanında askeri olmayan yeni tehditler (çevre sorunları, küresel iklim değişikliği, salgın hastalıklar, mülteci krizleri ve kaynak kıtlığı vb.) de gündeme gelmiştir. Devletler, kaynağı kendi sınırlarının dışından gelen tehditlerin yarattığı güvenlik sorunlarını yalnız başlarına çözmekte yetersiz kalmaktadırlar. Günümüzde devlet merkezli ve askeri odaklı güvenlik anlayışı tartışılır hale gelmiştir. Girdilerin çok fazla ve değişken olması sebebiyle ulus-devletin temel aktör olarak ele alındığı “ulusal güvenlik” anlayışı değişmeye başlamış; ulusal güvenliğin yanında uluslararası güvenlik, küresel güvenlik ve insani güvenlik kavramları daha fazla tartışılır olmuştur. Yeni güvenlik anlayışında temel aktör ulus-devletten az da olsa uzaklaşarak merkezde toplum ve daha çok bireyin yer aldığı güvenlik anlayışına doğru evrilmiştir. Aslında iç içe geçmiş halkalar şeklinde merkezde insanı ele alan birey güvenliği, onu kapsayan ulus-devlet güvenliği halkası ve en dışta ise tümünü kapsayan uluslararası/küresel güvenlik halkası bulunmaktadır. Sonuçta günümüzde ulus-devlet birey için vardır ve birey güvenliğine hizmet eder. Ancak güvenlik anlayışının kapsamının değişmesi ve genişlemesi nedeniyle bireylerin kendi güvenliklerini yalnız başlarına sağlayamayacakları dikkate alındığında, egemenliği giderek kısıtlansa da ulus-devlete gelecekte de ihtiyaç olacağı değerlendirilmektedir. Zira ulus-devletlere aynı güce sahip ve devamlı/istikrarlı olarak varlığını sürdüren ulus ötesi bir aktör henüz mevcut değildir. Dolayısıyla ulus-devletlerin, ulusal ve uluslararası sorunlarla/tehditlerle mücadele ederek varlıklarını devam ettirebilmeleri için küreselleşmeye direnmek yerine siyasi, ekonomik ve sosyal alandaki bazı eski alışkanlıklarını bırakarak “zamanın ruhuna uygun” olacak şekilde kendilerini yenilemeleri, dönüştürmeleri gerekmektedir.

Kaynakça

- Acar, Ü. ve Urhal, Ö. (2007). *Devlet güvenliği, istihbarat ve terörizm*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Adaoğlu, H. S. (2008). Küreselleşme ve egemenlik kavramının değişmesine yol açan etmenler. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 66(1), 3-22.
- Ağır, B. S. (2015). Güvenlik kavramını yeniden düşünmek: Küreselleşme, kimlik ve değişen güvenlik anlayışı. *Güvenlik Stratejileri*, Sayı: 22. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/84602> (Erişim tarihi: 11.01.2019).
- Alkan, A. E. (2014). *Küreselleşme ve ekonomik güvenlik* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

- Aslan, S. (2009). Küreselleşmenin ulus devletlere etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık, (25), 289-296.
- Aydın, M. (1996). Uluslararası ilişkilerde yaklaşım, teori ve analiz. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 51(1), 71-114.
- Bağçe, H. E. (1999). Küreselleşme, devlet ve demokrasi. *Amme İdaresi Dergisi*, 32(4), 3-14.
- Bakan, S. ve Tuncel G. (2012). Küreselleşmenin ulus devlet üzerine etkisi. *Birey ve Toplum*, 2 (3), 51-65.
- Baş, A. (2014). *Küreselleşme sürecinin Orta Doğu Bölgesi'nde güvenliğe etkileri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Düzce Üniversitesi, Düzce.
- Bodin, J. (1992). *Bodin: On Sovereignty*. (Edited by J. H. Franklin), Cambridge: Cambridge University Press.
- Booth, K. (1991). Security and emancipation. *Review of International Affairs*, 17(4), 313-326.
- Bulut, N. (2003). Küreselleşme: Sosyal devletin sonu mu?. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 52(2), 173-197.
- Buzan, B., Waever O. ve De Wilde J. (1998). *Security: A new framework for analysis*. London: Lynne Rienner Publishers.
- Buzan, B. ve Hansen L. (2009). *The evolution of international security studies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cebeci, K. (2008). Küreselleşme bağlamında ulus devletin egemenlik gücünün dönüşümü. *Sayıştay Dergisi*, (71), <http://www.sayistay.gov.tr/dergi/icerik/der71m2.pdf> (Erişim tarihi: 18.07.2018).
- De Vries, M. S. (1990). Interdependence, cooperation and conflict: An empirical analysis. *Journal of Peace Research*, 27(4), 429-444.
- Dougherty, J. E. ve Pfaltzgraff R. L. (2009). *Contending theories of international relations: A comprehensive survey*. 5. Baskı, New York: Addison Wesley Longman.
- Eken, H. (2006). Küreselleşme ve ulus devlet, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(16), 243-262.
- Erdoğan, İ. (2013). Küreselleşme olgusu bağlamında yeni güvenlik algısı. *Gazi Akademik Bakış*, Yaz, 6(12), 265-292.
- Esgin, A. (2001). Ulus-devlet ve küreselleşmeye ilişkin bazı tartışmalar. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 185-192.
- Giddens, A. (2000). *Üçüncü Yol: Sosyal demokrasinin yeniden dirilişi* (M. Özyay, Çev.). İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Giddens, A. (2012). *Modernliğin sonuçları*, (E. Kuşdil, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gürkaynak, M. ve Yalçın S. (2009). Uluslararası politikada karşılıklı bağımlılık ve küreselleşme üzerine bir inceleme. *Uluslararası İlişkiler*, Güz, 6(23), 73-92.
- Habermas, J. (2002). *Küreselleşme ve milli devletlerin akıbetleri*. (M. Beyaztaş, Çev.). İstanbul: Bakış Yayınları.
- Held, D. Held, D. (2008). Uluslararası hukukun değişen yapısı: egemenlik dönüştü mü?. D. Held, & A. McGrew içinde, *Küresel Dönüşümler* (C. Boyraz, Çev., s. 208), Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Held, D. ve McGrew A. (2008). *Küresel dönüşümler büyük küreselleşme tartışması*. Ankara: Phoenix Yayınevi.

- Heywood, A. (2011). *Küresel siyaset*, 3. Baskı, (N. Uslu ve H. Özdemir, Çev.). İstanbul: Küre Yayınları.
- Hirst, P. ve Thompson, G. (2007). *Küreselleşme sorgulanıyor*. 4.Baskı, Ankara: Dost Kitabevi.
- Howell, L. (September 1998). The age of sovereignty has come to an end. *USA Today*, 127 (2640), 23-25.
- İşiksal, H. (2004). To what extent complex interdependence theorists challenge to structural realist school of international relations? *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 3(2-3), 139-140.
- Jessop, B. (1994). Post-Fordism and the state. A. Amin (Der.), *Post-Fordism: A Reader*, (Oxford: Blackwell), 251-280.
- Keohane, R. O. ve Nye, J. S. (1971). Transnational relations and world politics. *International Organization*, Summer, 25(3), 329-349.
- Keohane, R. O. ve Nye, J. S. (1977). *Power and interdependence: World politics in transition*. Boston: Little, Brown.
- Keohane, R. O. ve Nye, J. S. (1987). Power and interdependence revisited. *International Organization*, 41(4), 725-753.
- Keohane, R. O. ve Nye, J. S. (1989). *Power and interdependence*. New York: Addison Wesley Longman.
- Keohane, R. O. ve Nye, J. S. (1998). Power and interdependence in the information age. *Foreign Affairs*, 77(5), 87.
- Keohane, R. O. ve Nye, J. S. (2001). *Power and interdependence*. Third Edition, New York: Addison Wesley Longman.
- Keyder, Ç. (2008). Globalleşme ve devlet, M. Koray (Der), *Küreselleşme ve Ulus-Devlet* (İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi), 135-149.
- Keyman, E. F. (2006). Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegemonya, *Uluslararası İlişkiler*, 3(9): 1-20.
- Krause, K. ve Williams, M. C. (1996). Broadening the agenda of security studies: Politics and methods. *Mershon International Studies Review*, 40(2), 229-254.
- Krause, K. ve Williams, M. (1997). *Critical security studies concepts and cases*, Routledge.
- Kritz, M. M. ve Zlotnik, H. (1992). Global Interactions: Migration systems, processes, and policies içinde Kritz, M. M., Lim, L. L. ve Zlotnik, H. *International Migration Systems: A Global Approach*. (Oxford: Clarendon Press), 1-16.
- Kroll, J. A. (1993). The Complexity of interdependence. *International Studies Quarterly*, 37(3), 321-347.
- Koçak, M. (2006). *Batı'da ve Türkiye'de egemenlik anlayışının değişimi devlet ve egemenlik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- McLuhan, M. ve Fiore, Q. (1968). *War and Peace in the Global Village*, New York: Bantam.
- McLuhan, M. ve Powers, B. R. (2001). *Global köy*, (B. Öcal Düzgören, Çev.), İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Miller, B. (2001). The concept of security: Should it be redefined. *Journal of Strategic Studies*, 24(2), 13-42.
- Modelski, G. (2005). Küresel politikanın uzun döngüsü ve ulus-devlet. *Uluslararası İlişkiler*, 2(7), 3- 30.

- Ohmae, K. (2008). *Yeni küresel sahne: sınırsız dünyamızdaki tehdit ve fırsatlar*. (L. Aslan Çev.). İstanbul: Optimist Yayınları.
- Özipek, B. B. (2003). "Devlet", M. Türköne (Der.), *Siyaset*, (Ankara: Lotus Yayınları), 71-102.
- Özyakışır, D. (2006). Ulus-devlet ve milli egemenlik bağlamında teorik bir küreselleşme eleştirisi. *Jeopolitik Dergisi*, Ağustos, 5(31), 78-80.
- Pierson, C. (2004). *The modern state*. London: New York: Routledge.
- Sarıbay, A. Y. (1998). *Küreselleşme, postmodern uluslaşma ve islam, küreselleşme sivil toplum ve islam*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Sevim, H. (2006). Uluslararası ilişkilerde küreselleşme olgusu ve ulus-devlet kavramını yeniden düşünmek. *Uluslararası İlişkiler*, 3(9), 89-124.
- Stokes, B. (1999). Economic interests: It's all about power, *National Journal*, 20, 3392-3395.
- Türk Dil Kurumu (TDK) (2019). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c823513c6ea20.18007369 (Erişim tarihi: 23.01.2019).
- Türe, F. (2008). Egemenlik, temsili demokrasi ve ulus-devlet, *Ekonomik Yorumlar Dergisi*, 45(518), 11-13.
- United Nations Development Program (UNDP) (1994). Human Development Report, Oxford University Press, New York, s. 24. <http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr1994encompletenostats.pdf> (Erişim tarihi: 20.08.2018).
- Wagner, R. H. (1988). Economic interdependence, bargaining power, and political influence. *International Organization*, 42(3), 468-470.
- Walt, S. (1991). The Renaissance of Security Studies, *International Studies Quarterly*, 35(2), 212-213.
- Wang, G. (2004). The impact of globalization on state sovereignty, *Chinese Journal of International Law*, 3(2), 473-484.
- Wolf, C. Jr. (2000). Globalization: Meaning and measurement. *Critical Review*, 14(1), 1-10.
- Yılmaz, E.A. ve Akbulut, A. (2016). Küreselleşme sürecinde ulus-devletin rolü ulus-devletler güçleniyor mu?. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), 71-88.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.